

– נוכל לומר כיון דהוא היה ראש השבט אז על ידי קדושתו יוכל להרגיש, אם היה בם איזה פגם וחטא בודאי נפגם קצת קדושתו על ידי זה... (מתוך 'עבודת ישראל' ליהכ"פ).

– 'נראה הפירושו, שבאשר אחיו הכהנים הם דבוקים בו ובטלים אליו, בצדקתו הכניס בהם הרהורי תשובה אף בלי אומר ובלי דברים, כידוע מענין צדיקי הדורות שהכניסו הרהורי תשובה בכל הדבקים אליהם (וזהו סימן מובהק לידע מי הוא צדיק הדור, ומי הוא הדבק אליו...), ובודאי כן הוא להיפך, שהרשעים מקלקלין את האויר ומכניסין הרהורים רעים בכל הדבק אליהם, והנושא ונותן עמהם צריך שמירה יתירה' (מתוך שם משמואל נח תרע"ה).

'משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין' –

'... והנה עתה חרב בית המקדש ואין כהן גדול ולא קטורת, אבל התפלות הקדושות הם במקום קטורת, כמו שכתוב תכון תפילתי קטרת לפניך, וראוי שלא תתן מבחוח אותם יחודים קדושים עליונים דקה מן הדקה הנקראת קטורת, וגם אתה לא תשנה ח"ו כי אם לא היית שלוחינו לא היינו חוששים לך, כי המתפלל וטעה סימן רע לו, אבל אתה שלוחינו, ושליח ציבור שטעה – סימן רע לשלוחיו ח"ו והרי אתה מפסיד ח"ו לכולנו, כי הכהן גדול היה טעון פרישה ז' והזאת אפר פרה, כל שכן עתה שהתפלה הוא קטורת שלנו והרי אנחנו מושבעים ועומדים מן המשנה, מתנאים הקדושים מישראל, מבית דין של מעלה ושל מטה, כמה חרב חדה מונחת על צואריהם, ומזלם חזי, ואף על פי כן לא ימנעו עצמם מן הרחמים והם יבכו בלבב שלם' (מתוך התעוררות לבעל תפלה – 'כתר שם טוב' לבעש"ט ח"ב דף כב).

עוד על התפילה כקטורת – בספר יערות דבש (ט ד"ה אלו. מצוטט ביוסף דעת פסחים פו).

דף יט

'לשכת הפרוה'. נקראת על שם מגוש (= מכשף) אחד ששמו פרוה, והיה חופר מחילות תחת המקדש כדי לראות עבודת יום הכפורים לפני ולפנים, והרגישו אותו כשהיה חופר בעזרה והרגוהו שם, ועשו שם לשכה שקרויה על שמו (ריטב"א. וכן פרש רבנו חננאל להלן לא. בשינוי מעט, וכן כתב הרמב"ם בפרוש המשנה מדות ה,ג).

ורש"י (לה.) כתב שמכשף ששמו פרוה בנאה ונקראת על שמו (ור' בפירוש רע"ב תוי"ט ותפא"י מדות ה,ג). וכתב המאירי שהיה אותו אדם מישראל [שהנכרים אינם בונים דבר במקדש, שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו] ושב בתשובה.

ויש אומרים שנקראת 'פרוה' על שם עורות הפרים שהיו בה (עפ"י ר"ש מדות שם). ע"ע במובא להלן לה.

'לשכת הגזית'. על שם שהיתה בנויה מאבני גזית (= אבנים מסותתות) שנגררו מבחוח – שלא נאסר לבנות גזית (שמות כ,כה) אלא אבני מזבח אבל שאר בנינים מותר ובלבד שיגררו בחוח (ריטב"א. ע' סוטה מה: ובמפרשים ריש תמיד). ויש מפרשים שנקראת כן על שם הסנהדרין שהיו גוזזים ומסלקים את הכהנים הפסולים (ריטב"א עפ"י הגאונים).

'חמש טבילות... וכולן בקודש [על גג] בית הפרוה'. ואף על פי שגגים ועליות לא נתקדשו, צריך לומר שגג בית הפרוה היה שוה לקרקע העזרה, ועל כן נתקדש (כעין שאמרו בפסחים פו.). ואף על פי כן צריכים היו להיכנס אליו במסיבה מלשכת המדיחים כי לא היה לו פתח לעזרה, משום צניעות, לפי שהיה הכהן הגדול טובל שם (עפ"י תוס' להלן לא. ד"ה וכולן).

והראב"ד (פ"ק דתמיד) כתב שאעפ"י שגגים שבעזרה לא נתקדשו, זהו בגגים שהיו בשעת הקידוש הראשון, אבל גגים שנבנו לאחר מכן נתקדשו כי בשעת קידוש העזרה היה זה 'אור עזרה' שנתקדש גם הוא בקדושת העזרה, ואין בכח הבנין שלאחר מכן להפקיע קדושתו. או שלפי הצורך קידוש גם את הגגים, וגג זה שהוצרך הכהן לטבול בו ביום הכפורים – קידשוהו.

אלמה לא מטרחינן ליה טפי דאי צדוקי הוא ליפרוש'. משמע שהיא טירחה מרובה, המונעת אנשים מלהיכנס לענין זה. ולכאורה חציית העזרה מצפון לדרום פעם ביום איננה טורח משמעותי. אך י"ל שלאחר שמיסך רגליו אסור לו להיכנס לעזרה עד שייטבול (כדלהלן ל-לא) וחייב לצאת ולהקיף העזרה מסביב עד שיבוא לבית הטבילה [ופעמים שהצננה מרובה והוא זקן] (שמעתי מרמ"ס).

(ע"ב) 'הוא פורש ובוכה שחשדוהו צדוקי'. אף על פי שתקנו כן לכולם מכל מקום נחשב חשד. או גם אפשר שלשמעון הצדיק וכיוצא בו באמת לא השביעו (חדושים ובאורים. וכבר מתבאר מדברי מהר"ל (גור אריה דברים יט, יט ובחדושי אגודת שבת צז). שענין החושד בכשרים לוקה בגופו אינו בתורת עונש על החשד אלא מציאות הוא שהחושד את מי שאין בו, חוזר החשד על החושד עצמו. וא"כ אף שהיו צריכים לחשדו, היו בוכים על אותו חשד. עפ"י דברי שלום ח"ד יג).

בשפת אמת צידד לפרש שבכה על כל הענין שהוצרכו בגללו לחשדו, כלומר על הימצאות הצדוקים ביניהם. יתכן ליתן טעם נוסף בבכיה זו, שהיא מהוה בירור נוסף לכך שאינו צדוקי [וממילא משמשת כגורם מרתיע לצדוקים להתחזות לכשרים]. ומובן בזה מדוע הם בוכים – מנין להם שחשדו בכשרים, ואם מפני הספק (ע' בלשון המאירי) הלא כך הוא הדין להשביעו על הספק, וככל השבעת בית דין הבאה על הספק שמה הלה רמאי – אך מאחר שנוכחו לדעת על פי בכייתו שהוא אינו צדוקי, פרוש גם הם ובכו שלחינם חשדוהו מתחילה, ואעפ"י שהיו צריכים לעשות כן. ולפי זה אין מכאן הוכחה שהצדוקי כשר לעבודה, כי יש לומר שכל ההשבעה והבכיה נועדו כדי למנוע את הצדוקים מלכהן (וכמו שכתבו אחרונים הנ"ל שאם הוא צדוקי, ימנע מלהישבע).

'מעשה בצדוקי אחד... ויש אומרים ביציאתו ניגף...'. ע' דבר נחמד בספר משך חכמה פר' אחרי טז, יא.

'פגע בו אביו, אמר לו: בני, אף על פי שצדוקין אנו, מתיראין אנו מן הפרושים. אמר לו: כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, כי בענן אראה על הכפרת אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו, עכשיו שבא לידי לא אקיימנו?! אמרו, לא היו ימים מועטין עד שמת והוטל באשפה...'. הראנו לדעת שאף על פי שצדוקי זה מסר נפשו על טעותו [יושם לב על הלשון הזוהה שהשתמשו בה רז"ל כאן ובמסירות נפש של רבי עקיבא כשמת על קידוש השם], לבסוף נענש על כך מרה, והעונש החמור הזה הגיעו לא על חטאו בלבד אלא גם על טירחתו ומסירות נפשו בחטאו.

הרי שחיוב החיפוש והחקירה של האדם אינו אמור רק כלפי העוונות והפשעים אלא חייב לבדוק ולהתבונן על כללות דרכו בעבודת ה' אם אינו שוגה בה, כי אם דרכו בשקר יסודה הרי כל עמלו וטרחתו בשקר נהפכת לו לרועץ (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ לג תשל"א)

'לא קשיא, הא בפרק ראשון הא בפרק שני'. בפרק ראשון אסור לרמוז ולקרוץ מפני שנראה כקורא עראי וכתוב ודברת בם – עשה אותם קבע, כדלהלן (סדר רב עמרם גאון הל' ק"ש; רי"ף ברכות פרק שני; רמב"ם קריאת שמע ב,ח). ואפילו לדבר מצוה אסור כמו שמשמע כאן (ריטב"א; מגן אברהם סג סק"ט. וגם אם בשעה שמרמוז פוסק בקריאתו אסור. עפ"י הנצי"ב. וע' תשב"ץ קטן רפ), וכל שכן שאסור לשאוף טבק בקריאת שמע (חיי אדם). ואולם לרמוז כדי להפריש אדם מאיסור – מותר, ואפילו להפסיק ולומר לו, שלא גרע מהפסקה מפני היראה או מפני הכבוד (ריטב"א).

ובפרק שני מותר לרמוז, ויש מחמירים – אם לא לדבר מצוה שבזה מותר לכל הדעות כמבואר כאן בגמרא. אבל להפסיק ממש אסור (עפ"י משנה ברורה סג,ו. ויש להקל בשאיפת טבק בפרשה שניה לאדם שרגיל הרבה בו ואי אפשר לו לכונן מחמת זה. באור הלכה שם).

'ודברת בם – בם ולא בתפלה'. ערש"י ותוס'. ויש מפרשים, שיהא עיקר עסקך בתורה ולא בתפלה, וכמו שאמר רבא (בשבת י) לרב המנונא שהיה מאריך בתפילתו: מניחים חיי עולם ועוסקים בצרכי שעה. ועוד מאמרים כיוצא בזה (עפ"י ריטב"א; רבנו אליקים; רש"י ועוד).

בברכות לב: שאלו על חסידים הראשונים שרוב יומם בתפילה, תורתם היאך משתמרת? ואמרו מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתם מתברכת. וצריך לומר שכאן דיברו כמדת שאר כל אדם. וע"ע ברכות כא. אמר רבי יוחנן ולואי ויתפלל אדם כל היום כולו – היינו כמדת חסידים. וע"ע בקונטרס 'עמלה של תורה' לר"צ הכהן ב.

פירוש נוסף: **ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך – בם בלבד**, אבל בתפילה חייב לעמוד במקום אחד, כעומד לפני המלך (שפת אמת. ע' פירוש נוסף בחדושי הנצי"ב).

'השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם' – מלבד עשה דביטול תורה (תפץ חיים, פתיחה – עשין באר מים חיים יד. ע"ע: שפת אמת, צדקת הצדיק נט; דובר שלום ח"ג ט י).

'בקש להתנמנם – פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה'. מכאן הוכיח בתרומת הדין (קנ"ד) שמותר להקיש בשבת באגודל ובאצבע לשחק עם התינוק, ואינו בכלל ספיקה וטיפוח האסורים בשבת וביום טוב (ביצה לו:). – שהרי כן היו עושים פרחי כהונה לפני הכהן גדול להעירו, ולא פרשו בגמרא משום שאין שבות במקדש כמו שפרשו במקום אחר (ע' בדף לד:).

ואולם לעשות כן כדרך המשוררים, לפי קצב ונעימה מסוימת – אסור (עפ"י או"ח שלט, ג ובמגן-אברהם). ויש שכתבו על פי דברי רש"י כאן להחמיר בכל אופן, ופרחי כהונה שהיכו באצבע – בשינוי עשו כן (עפ"י תוספת שבת ופרי מגדים שם).

לכאורה אין להוכיח מרש"י שדוקא בדרך שינוי מותר שהרי לפי האמת שאין שבות במקדש, מותר להם להכות כדרכם [וכמדומה לא מצינו שאם אפשר לעשות בשינוי החמירו, רק כשאפשר בדרך התר יש אומרים שלא התירו שבות במקדש. ע' כסף משנה סוף הלכות בית הבחירה. וע"ש במשנה-למלך]. ואם כן סתמא דמלתא היכו הכהנים כדרך, וחזרת הוכחת התרומת-הדין משמטימת הגמרא משמע שמותר אף בגבולין.

ומדברי הכסף-משנה (שבת כג,ד) משמע שלא ירד לחלק בין השמעת קול באצבע כדרך משוררים או באופן אחר, אלא בכל אופן יש לאסור, וכאן שהיו מכים – משום שאין שבות במקדש.

'לא היו מעסיקין אותו לא בנבל ולא בכנור אלא בפה, ומה היו אומרים אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו'. כלומר אחר כל פעולות הזהירות והשמירה שאתה עמל במשך שבעת הימים ובערב

יום הכפורים, יש לך לדעת שלולא ה' בעזרתך, השומרך מכל טומאה ופגם, לא היית מגיע לקדושה זו כלל (עפ"י תפארת שלמה לקוטים).

*

'... לב אהרן היה מלא רצון ואהבה, ולא סר מלבו אף רגע לצעוק הושיעה אדוני המלך. וזה שאיתא (באבות ה,ז), אחד מעשרה נסים שנעשו במקדש שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ובאמת הלא עשו הרבה השתדלות לזה כדאיתא בגמרא שפרחי כהונה היו מכין לפניו באצבע צרדה כדי שלא יישן –

אכן, אם היה לבו מתנמנם ופוסק רגע אחד מלצעוק להשי"ת, לא היה מועיל כל ההשתדלות בזה, שבמקום המקדש שהיו עיני כל ישראל אליו שהוא מורה לישראל שאין שום הויה בעולם רק השי"ת לבדו, וכן כהן הגדול שהוא מובחר נפשות ישראל ומדוגל בכח עבודתו, ויום הכפורים הוא יום המדוגל בשנה, שהוא נעלם ונסתר מכל מערכת ההנהגה... ולכן אם היה הכהן הגדול שוכח רגע אחד מלשית ה' לנגדו והיה חושב שיש לו איזה כח והויה בפני עצמו, היה לו מכשול, שענין מכשול הזה שנקרא בתורה מקרה היינו שנדמה לאדם שיש מקרה בעולם בלא השגחה פרטית, ומזה נדמה לאדם שיש לו כח הויה בפני עצמו, וזה הוא גיאות שהאדם מתגאה, שזה שורש היצר הזה, והחטא הזה שבא מגיאות שהאדם מתגאה ונדמה לו שיש לו כח השפעה, וכמו שמצינו שבמסכת סוטה נזכר כל עיני גיאות וגודל היזקם. ובגמרא (שבת קי:) הרוצה שיסרס תרנגול יטול כרבלתו ומסתרס מאליו. ומסיק שם דרמות רוחא הוא דנקטיא ליה לפי שאין לו גיאות אין לו תאוה. ועיקר העצה נגד יצר הזה הוא שפלות והכנעה מהכרת רוממות הש"י. ולכן היה נס גדול בכהן גדול, שאם היה דמיון בנפשו שום כח הויה בפני עצמו, היה שולט עליו הקטרוג חס ושלום, וזה היה רק בדרך נס' (מי השלוח ח"ב תצוה).

דף כ

באורים והערות בפשט

'השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי, תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני'. אינו אלא רמז בעלמא שהרי יום הכפורים אינו יום אחד מתוך שס"ה ימים כי אינו תלוי בשנת חמה אלא על פי הלבנה (מרומי שדה. בפשיטות נראה הואיל ועל ידי חדש העיבור משתים ימי שנת חמה ולבנה, הרי שלמעשה אין לשטן שליטה אלא בשס"ד ימים מתוך שס"ה).

'אברים שפקעו מעל גבי המזבח...'. דין מעילה באפר שעל גבי המזבח ובגחלים; החזרת גחלת שפקעה מהמערך; מצות תרומת הדשן בדשן העצים ובגחלת – ע' במעילה ט ובזבחים פו-פו.

(ע"ב) 'זאי סלקא דעתך מחצות דאורייתא היא היכי מקדמינן (והיכי מאחרינן)'. רש"י כתב שאין גורסים 'היכי מאחרינן' שהרי כל חציו ראוי להרמה ומה לנו אם יאחר. והתוס' קיימו הגירסה שמשמע שלעולם היו רגילים לתרום